

تدوین اصول طراحی موزه تاریخ و باستان‌شناسی دزفول با رویکرد بازشناسی معماری جندی شاپور در عهد ساسانی

محمد دیده‌بان^۱، فرنوش نگهبانی^۲، فاطمه مولوی مقدم^۳

^۱ استادیار گروه معماری، دانشگاه صنعتی جندی شاپور دزفول، mdidehban1810@gmail.com
^۲ دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، دانشگاه صنعتی جندی شاپور دزفول، fa.negahbani@gmail.com
^۳ دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، دانشگاه صنعتی جندی شاپور دزفول، fsarMMM@yahoo.com

چکیده

هدف این پژوهش بررسی نقش موزه باستان‌شناسی دزفول در حفظ و تقویت هویت فرهنگی منطقه است. امروزه موزه‌ها و مراکز فرهنگی در ارتقای دانش بشری و نیز گسترش علم و پایدارسازی آموزش که به تعبیری آموزش مستمر است، یکی از نهادهای اجتماعی مؤثر به شمار می‌روند. بر همین اساس ایجاد موزه تاریخ و باستان‌شناسی دزفول با رویکرد شهر باستانی جندی‌شاپور برای معرفی منطقه ضروری به نظر می‌رسد. در این پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی به بررسی نقش و جایگاه موزه در تقویت هویت فرهنگی منطقه می‌پردازیم، نتایج حاصل از پژوهش بیانگر آن است که اشیاء تاریخی برای مطالعه درباره نحوه معیشت، زندگی اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، اعتقادی و هنری مردم قدیم جندی‌شاپور که می‌توان همه را در یک واژه یعنی واژه فرهنگ خلاصه نمود به‌عنوان سند و مدرک مورد استفاده قرار می‌گیرند. پس موزه تاریخ و باستان‌شناسی دزفول می‌تواند به‌عنوان یک مرکز فرهنگی، نقشی مؤثر در معرفی و تقویت هویت فرهنگی منطقه باشد.

واژه‌های کلیدی

موزه باستان‌شناسی، فرهنگ، هویت فرهنگی، تاریخ، جندی‌شاپور، دزفول

۱-مقدمه

در سال ۲۲۴ میلادی با تأسیس سلسله‌ی ساسانی، فرهنگ و تمدن ایرانی جانی دوباره‌ای گرفت و زمینه‌ای فراهم شد تا هنرهای مختلف از جمله معماری رشد و توسعه پیدا کند. معماری هخامنشی حداقل در طرح و کلیات استقلال داشت و به‌عنوان یک شیوه (شیوه پارس) مطرح است [۱]. با سقوط امپراتوری هخامنشی و تسلط یونانیان و سپس روی کار آمدن اشکانیان، این شیوه تداوم پیدا نکرد و شیوه جدیدی (شیوه پارتی) جایگزین آن شد که از نظر طرح، عناصر، تزئینات، اجرا و حتی مصالح با شیوه پارس متفاوت بود. شیوه جدید هرچند شالوده معماری دوره ساسانی را شکل داد، اما به جهت تنوع طرح‌ها، اجزا و عناصر به‌کاررفته و نیز اقتباس زیاد از معماری مناطق

مختلف، بیشتر یک مرحله انتقالی و مجموعه‌ای از تجربه‌ها محسوب می‌شود. معماری ساسانی در کنار تداوم طرح‌ها و تکنیک‌های اشکانی، شاهد تکامل طرح‌های قبلی و نوآوری‌ها، تکنیک‌ها و اجزا و عناصر جدید است. با توجه به اهمیت معماری ساسانی در تاریخ معماری ایران در این تحقیق، تلاش می‌شود، گونه‌شناسی و اجزا و عناصر این معماری موردبررسی و مطالعه قرار گیرد و همچنین این عناصر را در محدوده مورد مطالعه (جندی‌شاپور) موردبررسی و مطالعه تطبیقی قرار می‌دهیم و پس از آن، به ارائه الگوهایی جهت ساخت موزه باستان‌شناسی دزفول می‌پردازیم.

پیشینه پژوهش این طرح عبارتست از: دو بخش بررسی حکومت ساسانی و بررسی تاریخ و معماری جندی شاپور که علی‌رغم حیات طولانی مدت سلسله ساسانی، آثار معماری زیادی از این دوره برجای نمانده است؛ لذا مشکلاتی در مطالعه ی سبک شناسی، تاریخ گذاری و جنبه‌های مختلف معماری این دوره وجود دارد [۱۲]. با توجه به این مشکلات و نیز همراه نبودن بسیاری از بناها با کتیبه های تاریخی، در حال حاضر سبک شناسی و منطقه بندی معماری ساسانی و مراحل تطور و تکامل آن به صورت دقیق امکان پذیر نیست [۲]. از زمان نگارش مقاله روتر^۱ در مجموعه بررسی هنر ایران (۱۳۸۷) و سپس مقاله هوف^۲ در دایرة المعارف ایرانیکا (۱۹۸۷)، پژوهش جامع دیگری در خصوص معماری ساسانی انجام نشده است. مقاله‌ای که مستقیماً به موضوع جندی‌شاپور در عهد ساسانی و موزه باستان‌شناسی دزفول اشاره شده باشد وجود ندارد. لذا در این تحقیق مقاله‌هایی را که به هر طریقی مربوط به موضع مورد مطالعه است، بررسی شده است. از جمله: در کنفرانسی که در سال ۱۳۹۵ به نام کنگره ملی جندی شاپور برگزار شد، مقالاتی در مورد شهر جندی‌شاپور ارائه شد، که تعدادی از این مقالات عبارتست از: «جندی شاپور، دانشگاهی در دوره ی ساسانی»، نوشته: (سیریل الگود)، که در آن به بررسی شهر جندی شاپور و ظهور علم و طب در آن و همچنین تأسیس دانشگاه جندی شاپور پرداخته است. مقاله «جندی شاپور»، نوشته: (شاپور شهبازی و لوتز ریشتر)، که در آن به

^۱ - (به انگلیسی: Reuther)

^۲ - (به انگلیسی: Huff)